

SUSAN
SONTAG

AMERİKA'DA

Çeviri: PÜREN ÖZGÖREN

♥ can
roman

SUSAN SONTAG
AMERİKA'DA

In America, Susan Sontag

© 2000, Susan Sontag

© 2015, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu eserin Türkçe yayın hakları The Wylie Agency (UK) Ltd. aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Eylül 2015, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Berrak Göçer

Düzeltilen: Mert Tokur

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Tasarım (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Ayhan Matbaası

Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. Gelincik Sokak No: 6 Kat: 3 Güven İş

Merkezi, Bağcılar, İstanbul

Sertifika No: 22749

ISBN 978-975-07-2634-7

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750726347

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

SUSAN SONTAG AMERİKA'DA

ROMAN

İngilizce aslından çeviren

Püren Özgören

♥can

Susan Sontag'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Ben, Vesaire, 1988

Yanardağ Sevdalı, 2000

Metafor Olarak Hastalık - AIDS ve Metaforları, 2015

SUSAN SONTAG, 1933'te New York'ta doğdu. Çocukluğu Tucson, Arizona ve Los Angeles'ta geçti. On beş yaşındayken California Üniversitesi'ne girdi. Bir yıl sonra Chicago Üniversitesi'ne geçiş yaptı ve 1951'de mezun oldu. Çalışmalarını Harvard Üniversitesi'nde sürdürdü ve felsefe doktorası yaptı. 1957-1958 yıllarında Paris Üniversitesi'nde çalıştı. Daha sonra Amerika'ya dönerek New York Koleji'nde felsefe dersleri verdi ve Columbia Üniversitesi'nde öğretimlik yaptı. 60'lı yıllar boyunca *The New York Review of Books*, *Commentary* ve *Partisan Review*'da birçok denemesi yayımlandı. Film senaryoları yazan ve yönetmenlik de yapan Susan Sontag'ın denemeleri arasında *Sanatçı: Örnek bir Çilekeş*, *Fotoğraf Üzerine* ve *Başkalarının Acısına Bakmak* sayılabilir. *Yanardağ Sevdalısı*, *Amerika'da*, *Rüyaların Esiri* ve *Ölüm Tüneli* adlı romanları dışında *Ben*, *Vesaire* adlı bir de öykü kitabı vardır. Sontag 2004'te New York'ta kanserden öldü.

PÜREN ÖZGÖREN, 1957'de Adana'da doğdu. Avusturya Lisesi'nde eğitimini tamamladıktan sonra Miami Üniversitesi'nde eğitim gördü. F. Scott Fitzgerald, Doris Lessing, D.H. Lawrence, Roald Dahl, Patricia Highsmith, Yukio Mişima, Henry Miller, Lawrence Durrell, Ernest Hemingway, Toni Morrison, Susan Sontag, Khaled Hosseini, Janet Wallach, Roman Polanski, Truman Capote gibi yazarların eserlerini dilimize kazandırdı.

Saraybosna'daki dostlarima

Amerika'da romanının esin kaynağı, Polonya'nın en sevilen oyuncusu Helena Modrzejewska'nın 1876'da kocası Kont Karol Chłapowski, on beş yaşındaki oğlu Rudolf, gelecekte *Quo Vadis*'i yazacak olan genç gazeteci Henryk Sienkiewicz ve birkaç arkadaşıyla Amerika'ya göç etmesi; bu grubun California, Anaheim'da kısa süre yaşaması ve Modrzejewska'nın daha sonra, Helena Modjeska adıyla Amerikan sahnelerinde başarıya ulaşmasıdır.

Amerika'da romanının esin kaynağı... bundan ne az ne fazladır. Romandaki karakterlerin çoğu kurgu ürünüdür, öyle olmayanlarsa gerçek kişilerden köklü bir şekilde ayrılmaktadır.

Öte yandan, kullanılan (ve değiştirilen) bilgi ve anlatılar için Modjeska'yla Sienkiewicz hakkındaki kitaplara ve makalelere çok şey borçluyum; ayrıca –hata yapmamama yardımcı olduklarından– Paolo Dilonardo, Karla Eoff, Kasia Górska, Peter Perrone, Robert Walsh ve özellikle Benedict Yeoman'a da. Minda Rae Amiran, Jarosław Anders, Steven Barclay, Anne Hollander, James Leverett, John Maxtone-Graham, Larry McMurty ve Miranda Spieler'a da teşekkürler. 1997'de Bellgiao'daki Rockefeller Center'da geçirdiğim bir ay için minnettarım.

S.S.

“Amerika olacak!”

–Langston Huhera

Sıfır

Bir otelin özel yemek salonundaki bir partiye, davetsiz konuk olarak kararsızca, hayır, soğuktan ürpererek daldım. İçerisinin de buz gibi olmasına karşın koyu renkli, uzun salonda oradan oraya gezinen, uzun elbiseler giymiş kadınlar da, farklı erkekler de soğuğa aldırılmaz gibiydi; böylece bir köşedeki çinili soba bana kalmıştı. Tavana kadar yükselen tumbul sobayı kucakladım –bir şöminede gürül gürül yanan ateşi yeğlerdim doğrusu ama buradaydım, salonların sobalarla ısıtıldığı bir yerde– biraz ısınmak için yanaklarımı, avuçlarımı ovuşturdum. Isındıktan –ya da sakinleştikten– sonra salonun öteki ucuna doğru ilerlemeyi göze aldım. Bir pencereden dışarıya, sessizce dökülen kar tanelerinin oluşturduğu ve ay ışığı halkasıyla arkadan aydınlanan kalın perdenin arasından aşağıya baktım: arka arkaya dizilmiş kızaklar ve faytonlara; oturma yerlerinde kalın battaniyelerine sarınmış, uyuklayan arabacılar; başlarını öne eğmiş, karın beneklediği kaskatı atlara. Yakınlardaki bir kilisenin çanı onu çaldı. Konukların kimisi pencerenin hemen yanındaki dev boyutlu, meşe büfenin çevresinde toplanmıştı. Yarı döndüm, çoğunlukla anlamadığım bir dilde süren konuşmalara kulak kabarttım (yalnızca bir kez, o da on üç yıl önce ziyaret ettiğim bir ülkedeydim) ama her na-

sılsa (nasılını sorgulamadım) bana ulaşan sözcüklerden anlam çıkarabiliyordum. Bir kadınla bir erkek hakkında ateşli bir konuşmadı; bu bilgi kırıntısını çabucak besleyip ikisinin evli olduğu sonucuna vardım – neden olmasın? Sonra sohbet aynı coşkuyla bir kadınla iki erkeğe dönüştü; kadının aynı kadın olduğundan en küçük bir kuşkuya düşmediğim için ilk erkeğin onun kocası, ikinci erkeğinse âşığı olduğunu varsaydım; hayal gücüm bu kadar basmakalıp olduğu için de kendime kızmadan edemedim. Ama ister bir kadınla bir erkek ister bir kadınla iki erkek olsun, neden bu kişilerden söz edildiğini anlayamamıştım. Herkes öyküden haberdarsa, yeniden aktarılmasına gerek yoktu ki. Öte yandan belki de konuklar pek iyi anlaşılacak için özellikle böyle üstü kapalı konuşuyorlardı çünkü kadınla erkek ya da erkekler (eğer iki taneyse) burada, bu salonda olabilirdi. Bunun üzerine, içlerinden birinin ötekilerden ayrılıp ayrılmadığını görmek için salondaki kadınları tek tek süzmeye başladım; hepsi de saçlarını gösterişli bir biçimde taramış –o dönemin giysilerini yargılayacak durumda olmamama karşın– bence son derece şık giyinmişti. İşte, alıcı gözle bakar bakmaz gördüm onu ve neden daha önce fark etmediğime şaştım. O zamanlar otuzunu geçen kadınlar için dedikleri gibi, artık ilk gençliğinde değildi; orta boy-luydu, sırtı dimdikti; kül sarısı, gür saçlarını, birkaç gevşek teli sinirli sinirli sokuşturduğu bir topuz yapmıştı; olağanüstü bir güzelliği yoktu. Ama baktıkça daha da çekici gelen kadınlardandı. Hakkında konuşulan kadın bu olabilirdi, bu olmalıydı. Salonun ne yanına gitse çevresi hemen sarılıveriyordu, ne zaman konuşsa herkes dikkat kesilip onu dinliyordu. Adının kulağıma çalındığından emindim, ya Helena idi ya da Maryna; çiftin ya da üçlünün kimliğini saptamak öyküyü çözmeme sağlayabilirdi, bunun üzerine onlara birer ad vermenin iyi

olacağını düşündüm ve kadına Maryna demeye karar verdim. Sonra iki erkeği aramaya koyuldum. Önce, kocası olduğunu tahmin ettiğim erkeğe bakındım. Helena'ya, yani Maryna'ya yakıştırdığım gibi karısına düşkün bir kocaysa onu kadının yakınlarında bulma olasılığım yüksekti, bir başkasıyla fazlaca oyalanmayacaktı. Maryna'yı gözlemledikçe, partiyi verenin o olduğu ya da partinin onun onuruna verildiğini anladım; aynı anda da yüksek, güçlü ve soylu alnını ortaya çıkaracak biçimde geriye taranmış düz, sarı saçlı, üçgen sakallı bir erkeğin Maryna'nın peşinden hiç ayrılmadığını, kadının söylediği her şeyi başıyla kibarca onayladığını ayırımsadım. Koca bu olmalı, diye düşündüm. Sıra öteki erkeğe gelmişti; eğer kadının âşığı ise –ya da daha ilginç, değilse– büyük bir olasılıkla bu sevimli aristokrattan daha gençti. Kocanın, çok daha yaşlı görünmesine karşın karısından birkaç yaş büyük, yani otuzlu yaşlarının ortasında olduğunu varsayarsak ikinci erkek yirmilerinin ortasında olmalıydı; gençliğin ya da daha büyük bir olasılıkla daha düşük bir toplumsal konumda olmanın verdiği güvensizlikle giyiminde azıcık aşırıya kaçmış, yeterince yakışıklı biri. Bir bakalım; evet, yükselmekte olan bir gazeteci ya da bir avukat. Partide bulunan ve bu tanıma uyan erkekler arasında en çok dikkatimi çeken kişi iriyarı, gözlüklü bir adamdı; onu saptadığım sırada salonun öteki ucunda, otelin en iyi gümüş ve kristal takımlarıyla geniş sofrayı hazırlamakta olan bir hizmetçiyle ilgilenmekteydi. Kızın kulağına bir şeyler fısıldadığını, omzuna dokunduğunu ve saç örgüsüyle oynadığını gördüm. Kül sarısı güzelimin olası âşığı buyusa çok eğlenceli olacak, diye düşündüm: Çekingen bir genç adam değil, hızlı bir çapkın. Evet, bu o, o olmalı, dedim içimden, şen bir kesinlikle; öte yandan bu rol için başka bir genci yedekte tutmayı da savsaklamadım; öteki ikisinin kişiliklerine daha yalın, en azından daha ilgili bir

âşığın uygun olduğuna karar verme ihtimalime karşın sarı yelekli, ince, uzun, hafif Werther havalı bir genci seçtim. Sonra dikkatimi bir başka gruba çevirdim ama bir süre kulak kabartmama karşın konuşmalarından asıl öyküye katkı sağlayacak herhangi bir şey çıkartamadım. Şimdiye kadar iki erkeğin de adını duyduğumu düşünüyorsunuzdur. En azından kocanın adını. Ama az ilerimde duran ve kadının çevresini sıkıca kuşatmış olan topluluktaki adama –kadının kocası olduğundan emindim– hiç kimse ilk adıyla seslenmedi; bunun üzerine, beklenmedik bir armağan olarak adını öğrendiğim kadından –evet, Helena olabilirdi ama Maryna olduğuna, olması gerektiğine karar vermişim– aldığım güçle bir karara vardım: Kulağıma çalınan ipuçlarının yardımı olsun olmasın adama bir ad bulacaktım. Pekâlâ, kocanın adı ne olabilirdi? Adam. Jan. Zygmunt. Ona en çok yakışacak adı bulmaya çalışıyordum. Çünkü herkesin kendine yaraşan bir adı vardır; genellikle ona takılmış olan ad. Sonunda birinin ona seslendiğini duydum... Karol. Bu adın beni neden hoşnut etmediğini açıklayamam; belki de öyküyü bir türlü çözememenin verdiği hırçınlıkla, duyduğum hayal kırıklığını, ana babasının böylesine ahenkli bir ad verdiği bu uzun, solgun, biçimli yüzlü adama yöneltiyordum. Evet, duyduğum addan en küçük bir kuşkum olmasa da, karısının adında yaptığım gibi (Maryna ya da Helena) iyi duyamadığımı ileri süremesem de, adının Karol olamayacağına, yanlış duyduğuma karar verdim ve onu yeni bir adla vaftiz ettim: Bogdan. Yazdığım dilde bunun kulağa Karol kadar çekici gelmediğinin farkındayım ama bu ada alışmak niyetindeyim ve adama yakışacağını umuyorum. Sonra zihnimi öteki erkeğe, kendini deri bir divana bırakıp elindeki not defterine bir şeyler yazmaya koyulana çevirdim (yazdığı şey her neyse, hizmetçiye verilecek bir randevu notu olamayacak kadar

uzundu). Onun adını hiç duymadığımdan emindim, dolayısıyla yalan yanlış ipuçlarından etkilenmemek, onu gönülümce adlandırmak için bu kez acele edecek ve ona Richard diyecektim; onların Richard'ı, yani Ryszard. Onun yedeği olan sarı yekekli oyuncuya ise –artık hızlı davranıyordum– Tadeusz diyecektim; aslında ona, en azından bu rolde ihtiyacım kalmadığını düşünmeye başlamıştım ama yine de adını şimdi, ad verme oyunu sırasında koymak daha kolaydı. Sonra yeniden dinlemeye, öyküye bir anlam katmaya çalıştım; şimdi daha duyulur bir sesle konuşulanlara bakılırsa, şölene çağrılan konukların çoğunun da asıl derdi bu öyküydü zaten. Sorun, kadının kocasını bir başka erkek için terk etmeye hazırlanması değildi; hiç olmazsa bu kadarını kavramıştım. Bundan emindim; divandaki yazıcı, kül sarısı saçlı kadının gerçekten âşığı olsa bile. Bu partide birkaç duygusal ilişki ve zina yaşandığına emindim; tıpkı arkadaş, meslektaş, akraba olan hayat dolu, şık ve çekici insanların doldurduğu her salonda olduğu gibi. Ama bir kadınla bir erkeğin ya da bir kadınla iki erkeğin öyküsünü dinleyen herkesin duymayı beklediği asıl şey olsa da, bu gece buradaki konukları heyecanlandıran şey böylesi bir ilişki değildi. *Ama görevi burada*, denildiğini duydum. *Bu çok sorumsuzca... İyi ama önden gitmesini o istemiş... Doğru, evet, o da... Ama her soylu düşünce çılğınca görünür.. Ne de olsa o...* Sonra kesin bir dille: *Tanrı onları korusun*. Bu son cümleyi, leylak rengi kadife bir şapka takmış, yaşlıca bir kadın söyledi, sonra da haç çıkardı. İnsanlar bir aşk ilişkisinden bu şekilde söz etmezdi. Öte yandan, bazı aşk ilişkileri gibi pervasızlık buna da damgasını vurmuştu, görüldüğü kadarıyla kınayanlarla onaylayanların sayısı eşitti. Başlarda öykü salt kadınla erkeği (Maryna ile Bogdan) ya da kadınla erkekleri (Maryna, Bogdan ve Ryszard) ilgilendiriyor görünse de zaman zaman işe bu iki-

sinden ya da üçünden daha fazlası karışıyordu; çünkü salonun şurasında burasında toplaşmış, bir elleriyle şarap kadehini tutup öteki ellerini sallayan konukların arada bir *biz* dediğini (yalnızca *onlar* değil) duymuştum; ayrıca kulağıma başka adlar da çalınıyordu, Barbara, Aleksander, Julian, Wanda; anladığım kadarıyla bu yargılayıcı toplulukta bulunmamalarına karşın öykünün bir parçası, hatta işbirlikçisi olan adlar. Yoksa çok mu hızlı gidiyordum? Öte yandan, işbirliği olsun olmasın, komplo sözcüğü insanın aklına doğal bir biçimde geliveriyordu; çünkü bu insanlar bütün o cakalarına ve rahat tavırlarına karşın, yıllardır üç koldan, çeşitli oranlarda kinci, yabancı bir işgalle karşı karşıya olan bir ülkede doğmuşlardı; dolayısıyla birçok sıradan eylemin, demek istediğim benim ülkemde sıradan bir özgürlük hareketi olarak görülecek şeylerin burada gizli bir komplo kılıfına bürünmesi doğaldı. Yaptıkları ya da yapmayı tasarladıkları şeyin yasal olduğu ortaya çıksa bile, bu kadınla erkeğin ya da kadınla iki erkeğin (adlarını biliyorsunuz) öyküsünde başkalarının, birkaç kişiden fazlasının da rolü olduğunu anlamıştım; bunların arasında, az ilerimde söz konusu şeyin “doğru” mu yoksa “yanlış” mı olduğunu tartışmayı sürdürenler de vardı. Bu sözcükleri neden tırnak içine aldığımı bilmiyorum ama yalnızca kulağıma çalınmış sözcükler olduklarından değil; şu anda, yani yaşamakta olduğum dönemde bu kadar rahat, bu kadar cüretli kullanılmadıkları, hatta kendinden yüzde yüz emin bir bağınaz ya da öç almak için ölümüne ant içmiş biri olmadığınız sürece bir özürle birlikte kullanıldıklarındandır herhalde; oysa bu insanların yaşadıkları dönemde neyin “doğru” neyin “yanlış” olduğunu bu kadar iyi bilmeleri ya da bildiklerini sanmaları öyle büyüleyici ki. Gerçekten de “doğru” ve “yanlış”ları, “iyi” ve “kötü”leri olmasaydı, kendilerini çırılçıplak hissederdilerdi; benim zamanımda do-

kunaklı, kurumuş kalmış bir ahiret yaşamı sürüyor bu sözcükler; tıpkı onların artık tam anlamıyla gözden düşen “uygar” ve “barbar”, “soylu” ve “kaba saba”ları, şu artık algılanması olanaksız “özgeci” ve “bencil”leri gibi – tırnak işaretleri için beni bağışlayın (yakında onları kullanmayı keseceğim), amacım bu sözcüklere hak ettikleri o keskin vurguyu kazandırmak. Ayrıca bu vurgulamaların, kısmen de olsa bu salondaki varlığımı açıklayabileceğini fark ettim. Çünkü bu sözcüklere hükmetme biçimleri ve bu sözcüklerin onları eylemlere bağladığına yürekten inanmaları beni oldukça etkilemişti. Yumuşak bir sesle dile getirilen şu sözlerde sadece büyük bir coşku ve içtenlik duyuyordum: *Yapmalı mıyız, yapmamalılar, adam nasıl yapar, kadın nasıl yapar, nasıl yaparlar, onların yerinde olsaydım, yine de hakkı yok ama onur gereği...* Yinelemelere bayılıyordum. Kendimi onlarla bir hissettiğimi söyleyebilir miyim? Hemen hemen. İnsanı, (beni değil) başkalarını ürküten bu korkutucu sözcükler birer okşayışa benziyordu. Hoş bir uyusukluk içinde, kendimi onların müziğine kaptırdım... ta ki küçük, sivri sakallı, kel bir adam, şu âna kadar duyduğum en keskin sesle, şu gözlemede bulununcaya kadar: *Elbette yapabilirler, yeter ki kadın istesin. Adam zengin.* İşte bu gerçekçi bir yorumdu. Tartıştıkları şey her neyse, para, hem de çok para gerektiriyordu. Oysa buradaki hiç kimsenin ciddi anlamda zengin olmadığı anlaşılıyordu; aralarından birinin, koca olarak seçtiğim adamın unvanının olmasına, herkesin de orta karar bir varsıllığın izlerini yansıtmasına rağmen. Sosyal konumlarıyla ilgili daha fazla kanıt: sohbetin zaman zaman, benim çok iyi konuştuğum tek yabancı dilde sürmesi. O günlerde dünyanın onların yaşadığı bölümünde, aydın kesim gibi serbest meslek sahiplerinin de sık sık uzaklardaki buyurgan Fransa'nın dilinde sohbet ettiklerini biliyordum. Tam ara ara Fransızca duymanın

Sene 1876. Polonyalı meşhur aktrist Maryna Załężowska, California'da hayalindeki komünü kurma hayaliyle Amerika'ya göç eder. Yanına ailesini ve dostlarını da alarak böyle bir maceraya atıldığı için birçok tepkiyle karşılaşsa da Maryna kendi doğrusundan şaşmayacak, iç sesinden başkasına kulak vermeyecektir.

Susan Sontag, Polonyalı bir aktristin gerçek yaşamından esinlenerek yazdığı bu romanda, 19. yüzyıldan 20. yüzyıla geçişin sancılarını beklenmedik bir açıdan ve birçok konuyu ahenkle bir araya getirerek ele alıyor. *Amerika'da*, zengin anlatımı ve dokunaklı karakterleriyle, tıpkı sahnedeki Maryna gibi okurunun tüm dikkatini üstüne çekip soluğunu kesiyor.

Avrupalılar elli küsur yıldır aynı şeyi söylüyorlar: İşler yolunda gitmezse biz de çeker Amerika'ya gideriz. Toplumsal konuları uyumsuz olan ve ailelerin baskısından kaçan sevgililer; eserlerinin hak ettiği ilgiyi göremediğine inanan sanatçılar; devrim çabaları boşa giden devrimciler – hadi, Amerika'ya! Amerika'nın varlık nedeni, Avrupa'nın açtığı yaraları sarmak ya da eski istekleri unutturup yerine başka arzular koymak sanki.

Tasarı fotoğrafı: © Horst Jappe / Archive Photos / Getty Images Turkey

 can

can yayinlari.com • twitter.com/canyayinlari • facebook.com/canyayinevi

ISBN: 978-975-07-2634-7

9 789750 726347